

MEER DAN GENOEG !

(3) Kunnen wij de matigheid omarmen?

Lezing

Dit zegt de HEER, die een weg baande door de zee en een pad door machtige wateren, die paarden en wagens liet uitrukken, een heel leger van geweldenaars – daar lagen ze, en ze stonden niet meer op, ze zijn vergaan, als een kwijnende vlam gedoofd. Blijf niet staan bij wat eertijds is gebeurd, denk niet terug aan het verleden. Zie, Ik ga iets nieuws verrichten, nu ontkiemt het – heb je het nog niet gemerkt? Ik baan een weg door de woestijn, maak rivieren in de wildernis. De wilde dieren zullen Mij eer bewijzen, de jakhalzen en de struisvogels, omdat Ik water schep in de woestijn en rivieren in de wildernis; het volk dat Ik heb uitgekozen, laat ik drinken. Dit is het volk dat Ik mij gevormd heb, het zal mijn lof verkondigen.

Jes 43,16-21 (NBV21)

Overweging

Als opdracht kreeg ik commentaar te geven op het derde luik van deze reeks “Meer dan genoeg!”

Meer bepaald de vraag naar de *spirituele voorwaarden* om als mens de “*matigheid*” volmondig te kunnen *omarmen*.

Ik neem de drie termen onder de loep: en begin met het laatste:

Omarmen: wat een mooi woord voor onthalen, aanvaarden, verwelkomen, je eigen maken, koesteren... Je hoort het nu bijna overal, in vele contexten... is het omdat we maandenlang niemand of niets in de armen mochten nemen?

Matigheid: of “de natuurlijke en noodzakelijke beweging van overvloed naar inperking”. Ik stel de jongsten onder ons gerust: met de jaren komt matigheid vanzelf... Wat niet belet dat we toch de draagwijdte ervan mogen en moeten onderzoeken en zelfs anticiperen.

Spirituele voorwaarden: dat is voor straks.

Matigheid: een hoofddeugd of kardinale deugd, één van de zeven.

Voorzichtigheid, matigheid (een beetje braaf en saai), moed en rechtvaardigheid (klinkt al beter). Deze 4 gaan terug tot Plato en Aristoteles. De christenen hebben deze 4 antieke deugden tot hun eigen goed gemaakt, en er drie aan toegevoegd, de theologale deugden hoop, geloof en liefde. Thelogaal, omdat ze op God gericht zijn.

De zeven deugden worden ook gekoppeld aan de zeven hoofdzonden: hoogmoed, ijdelheid, lust, jaloezie, vraatzucht, woede en gemakzucht. Dit zou een leuk spelletje kunnen zijn: welke hoofdzonde staat tegenover welke hoofddeugd?

In het hors-serie nummer van *Streven*¹ dat ik als insteek verondersteld was te lezen, vond ik een interessante paragraaf over Thomas van Aquino en zijn visie op matigheid, en ik neem die ideeën over.

¹ *Meer dan genoeg. Een florierende economie van de matigheid.* Hors-serienummer van STREVEN, december 2021.

Met deze Dominicaanse kerkleraar uit de 13^e eeuw en beschermheilige van theologen kan je immers toch niet dwalen... Hij wordt met zijn hoofdwerk *Summa Theologica* beschouwd als een **bijbels** theoloog, wat hem eert. Hij is ook veroordeeld geweest om sommige van zijn geschriften, wat hem sympathiek maakt... Volgens hem *vraagt de matigheid om telkens het midden te zoeken en de excessen bij andere deugden dan ook te vermijden. Tevens verwijst matigheid ook naar het matig genieten van de geneugten des levens, die we via smaak, geur en aanraking kunnen 'proeven'.*

Een brave, ietwat trutterige omschrijving. Blijft het daarbij? Toch niet.

Thomas ziet immers in dat voor de economie de matigheid niet voldoende is, hij haalt er noodzakelijkerwijze de **rechtvaardigheid** bij. Dat hoeft ons niet te verwonderen, want voor Thomas is de rechtvaardigheid uniek, omdat zij de enige deugd is die de wil niet naar de eigen verlangens, passies en emoties richt, maar naar de ander, de medemens. De rechtvaardigheid zoekt naar een evenwicht tussen persoonlijk en algemeen welzijn, tussen de goederen op zich en het gebruik ervan.

Hierover werd door onze vrienden Henk en Karel meesterlijk uitleg gegeven. Henk confronteerden ons met ons dwingend ego, waarop ons huidig economisch model zo handig op inspeelt, en Karel gaf aan hoe de matigheid kan herontdekt worden als individuele en maatschappelijke filter. Sober maar niet somber.

De lezing van vandaag, wat leert ons die over matigheid?

De tekst van Jesaja (Jes. 43, 16-21) ontvouwt zich in twee luiken: het luik van de zee, het luik van de woestijn.

Het eerste luik komt ons bekend voor, als een funderingsgegeven: het pad van de redding uit Egypte, weg van geweldenaars, onderdrukkers, uitbuiters, profiteurs... verzwolgen in de zee. Er is geen toekomst voor de *schampere* (het geliefde woord van Patrick Perquy), inhumane woekeraars.

Het luik van de woestijn is een idyllische evocatie van een oase, zelfs de jakhalzen zijn er tam...

Maar... Om als vrij volk los te komen van een zwaar verleden zijn er toch enkele spirituele voorwaarden aan verbonden (zo komen we aan ons derde punt...).

De woestijn is een harde leerschool, je moet je noodgedwongen met weinig tevreden stellen, soms lijdt je er zelfs honger en dorst, het beloofde land lijkt nog heel ver weg... Matigheid dus op alle vlakken... Dat is de prijs om eens thuis te komen.

De boeken Uittocht, Numeri, Deuteronomium, Jozuë staan vol anekdotes over de 40-jarige tocht door de woestijn. Ik haal er een aan uit het boek Numeri 11, 10-35.

Mozes hoort hoe de families bij de ingang van hun tent zitten te klagen en te morren. God wordt woedend, en Mozes wordt kwaad:

Mozes roept tot de Heer:

“Waarom doet u mij dat aan? Dat u mij de last van heel dat volk te dragen geeft? Ben ik soms zwanger geweest van dit volk, heb ik het ter wereld gebracht? En dan wilt u mij gebieden om het in mijn armen te dragen, zoals een voedster een zuigeling draagt, en het zo naar het land te brengen dat u zijn voorouders onder ede beloofd hebt? Ze komen bij mij klagen dat ze vlees willen. Maar waar haal ik voor dit hele volk vlees vandaan?”

De roep om vlees! Veel vlees, de vleespotten van Egypte! Er was geen echte honger, maar het eten was saai, het was leuker in Egypte...

En God geeft opdracht aan Mozes om tot het volk te spreken:

“Zorg ervoor dat u morgen rein bent, dan krijgt u vlees te eten. U hebt immers geklaagd dat u geen vlees hebt en dat u in Egypte zo goed had? Welnu de Heer zal u vlees geven – en vlees eten zult u! niet zomaar een dag, niet twee dagen, niet vijf of tien of twintig dagen, maar een volle maand, tot het u de neus uit komt en u er misselijk van wordt. Want u hebt de Heer, die in uw midden is, geminacht door erover te klagen dat u uit Egypte bent weggegaan.”

Toen liet de Heer een wind opsteken die vanaf de zee kwartels aanvoerden en ze boven het kamp liet neervallen. Ze lagen overal rond het kamp, tot op een afstand van een dagreis, in een laag van wel twee el dik. Het volk raapte de kwartels op en was daar de hele dag en de hele nacht mee bezig, en ook de hele volgende dag. Niemand verzamelde minder dan tien ezelslasten. Maar ze hadden het vlees nog niet fijngekauwd of de Heer ontstak in woede tegen het volk en bracht het een grote slag toe. Die plaats kreeg de naam Kibrot-Hattaäwa, naar het onverzadigbare volk dat daar begraven werd.

Kibrot-Hattaäwa De graven van de eetlust!

Ik denk wel dat je de harde ironie van Godswege kunt smaken... of hoe de Heer iets doet begrijpen door het tegendeel voor te stellen, lijkt een print in hol reliëf. Een cynische karikatuur van overconsumptie... iets verder in dit verhaal zal Mozes met zeventig mensen in een tent samenkomen, om de tijd te nemen in zichzelf te dalen, om als gemeenschap verantwoordelijkheid op te nemen, om te zoeken naar wat er werkelijk toe doet. Geen *ikje* zijn dat grillig om vlees roept... maar samen, in gemeenschap, de weg naar de innerlijke diepte verkennen.

En diep in eigen vel snijden, zoals Alicja Gescinska in Tertio publiceert op achtergrond van de oorlog in Oekraïne: *“de beste sancties tegen de aanvallers zullen ons pijn doen, maar het zou oneerbaar zijn om ons meer zorgen te maken over de inhoud van onze portefeuilles en smartphones dan om de levens van Oekraïners.”*²

Ik voeg er aan toe: Of om de levens van wie ook op aarde die recht heeft op gerechtigheid.

Zijn er nog spirituele voorwaarden die ons zover kunnen brengen?

Ik ging te rade bij onze geliefde theoloog Raymon Panikkar en herhaal wat er al eens werd gezegd (maar zoiets herhaal je nooit teveel...): om tot inkeer te komen moet je een onderscheid maken tussen denken en contempleren.

Het *denken* brengt tot verstaanbaarheid. Je denkt iets en uiteindelijk laat het je toe iets te begrijpen. Als ik denk dat zoveel mensen honger lijden, vind ik er redenen voor en oorzaken, en ik kan uitleggen waarom dit alles gebeurt. Hetzelfde wat betreft de ecologie en de zorg om onze planeet Aarde. Analyse is noodzakelijk en onmisbaar, maar niet voldoende, ze kan in cijfers en statistieken en budgettering blijven steken.

Maar als ik hetzelfde *contempleer*, dat is: het vanuit het hart beschouw, mijn emoties toelaat, kan ik de situatie niet onveranderd laten. Ik zal iets moeten doen. Ik zal mijn handen moeten vuil maken, met de risico's erbij. De echte *contemplatie* brengt je tot actie. *Contemplatie is een gevaarlijke activiteit*. Ze haalt je weg van de vleespotten van Egypte...

Trouwens, als we keer op keer, zondag na zondag, de Bijbel ter hand nemen, dan kan het niet vrijblijvend zijn. We hebben geluisterd naar het roepingsverhaal van Mozes, naar het verhaal van de twee zonen en vandaag naar het verhaal over het loskomen van Egyptische slavernij.

Ik haalde ook inspiratie uit de afscheidslezing van professor Johan Verstraeten, nu emeritus. Als moedige moraaltheoloog omvatte zijn leeropdracht onder meer bedrijfsethiek, ingenieursethiek, sociale

² Alicja Gescinska, *Pijn om Oekraïne*, column in Tertio, 1 maart 2022

ethiek en ethiek van vrede en internationale betrekkingen. Hij is voorzitter van Network voor rechtvaardigheid en vrede. In deze theologische omgeving groeide de inspiratie voor fundamentele teksten als *Laudato si* en *Fratelli tutti* van Paus Franciscus. Professor Verstraeten benadrukt waarom het zo dringend is om altijd opnieuw de Bijbel te beluisteren en stil te staan bij de levendige traditie van gerechtigheid voor weduwen en wezen, zwervers en vluchtelingen, slaven en uitgebuite medemensen.

Als we naar de Bijbel grijpen, ik citeer:

*"... dan is het niet omdat hij ons zozeer spreekt over wat gelovigen moeten doen, maar over hoe God ons de kracht geeft om het te doen. De Bijbel transformeert ons tot een mens die in staat is te handelen, niet alleen door de regeneratie van de wil, maar vooral door het raken van alle menselijke mogelijkheden, zoals de verbeelding. De verbeelding is immers een 'eerste laboratorium van het morele oordeel' en stelt de gelovige mens in staat tot een kijken en handelen in de geest van Jezus."*³

Kortom: Wat kunnen vitale bronnen zijn om als mens te kiezen voor deze 40-dagenstijl?

Matigheid in dienst van rechtvaardigheid, contempleren om tot inzicht te komen, de Bijbel als bron van inspiratie en kracht. En zoveel meer...

En tot slot: Een verhaaltje uit het boek *Chassidische vertellingen* van Martin Buber, dat tot onze verbeelding kan spreken:

*Rabbi Moshé Haïm Ephraïm, de kleinzoon van de Baal-Shem, had na zijn huwelijk lang in armoede geleefd. De lamp van de Sabbath die zijn vrouw aanstak de vrijdagavond, was gemaakt uit twee kaarsen die ze gevestigd had in een kandelaar uit klei, die ze eigenhandig had gemaakt. Maar later werd het koppel rijker. Toen hij op een vrijdagavond van de synagoge terugkwam na de opening van de Sabbath, zag Rabbi Ephraïm dat zijn vrouw met veel genoegens stond te kijken naar de zilveren kandelaar met wijde armen. "Voor jou, zei hij, is het nu dat alles is verlicht, maar voor mij, was het vroeger!"*⁴

Onze lezing van vandaag eindigt heel hoopvol:

*Zie, ik ga iets nieuws verrichten,
nu ontkiemt het - heb je het nog niet gemerkt?
Dit is het volk dat ik mij gevormd heb,
het zal mijn lof verkondigen.*

Met de 25% revolutie van Broederlijk Delen is er al iets ontkiemd, en de jongeren onder ons lopen op kop, vrolijk en beslist... Want ik vermoed dat het hier procentueel veel hoger ligt.

Goe bezig, volhouden!

Ontkieming. Iets nieuws.

Kome wat komt! Peut-être. Zal zijn.

Monique de Buck
De Lier, 3 april 2022

³ Prof. em. dr. Johan Verstraeten, *Theologische ethiek, een bijdrage tot vrede en rechtvaardigheid?* Afscheidslezing 12 november 2021

⁴ Martin Buber, *Chassidische vertellingen*, 1967, p.197 (vierde druk, 1979)